

О. М. Андрієцькандидат педагогічних наук, доцент,
докторант кафедри мовознавства
Херсонського державного університету

ВИКОРИСТАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ У ФОРМУВАННІ ТА РОЗВИТКУ ДИСКУРСНОГО МОВЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Сучасні дослідження в галузі освіти переконують, що традиційне навчання української мови в старших класах, яке поєднує виклад теорії та запитальні методи, сьогодні є неефективним. Тому вивчення мови повинне бути пристосоване до індивідуальних особливостей різних учнів. Це вимагає від учителя інноваційних підходів у навчанні. Від занять, де в центрі уваги є вчитель, необхідно переходити до занять, де сам учень є центральним суб'єктом пізнавальної діяльності, який може за допомогою вчителя доходити самостійних висновків, демонструючи набуті знання і вміння у майбутній професійній роботі, самореалізації, самовдосконаленні.

Стаття присвячена актуальній проблемі лінгводидактичної науки – методиці роботи з кейс-технологіями. У праці обґрунтовано значущість використання кейс-методу на уроках української мови в старших класах загальноосвітніх закладів. Спираючись на наукові концепції вчених, авторка розкриває головні ознаки досліджуваного методу: проблемність, надмірність інформації, незавершеність, персоналізація; вказує на низку завдань кейсу, які виконує старшокласник під час вирішення ситуації (пошук інформації, сприймання та аналіз нових теоретичних даних, реалізація набутих компетенцій на практиці, вдосконалення когнітивно-комунікативних умінь і навичок, дотримання культури спілкування в парі (групі), формування дискурсної етики); називає функції кейс-технологій (освітня (навчальна) тренувальна, аналітична, дослідницька, виховна).

Дослідниця переконує, що використання кейс-методу у формуванні і розвитку дискурсного мовлення старшокласників необхідно поєднувати з іншими методами і прийомами, такими як: моделювання, редагування, системний аналіз, мовний (мовленнєвий) експеримент, проблемний метод, дискусія.

Стаття містить приклад моделі кейсу та характеристику його структурних елементів. Подана в дослідженні модель, на думку авторки, сприяє розвиткові аналітичних, практичних, творчих, когнітивно-комунікативних, соціальних умінь і навичок.

Ключові слова: дискурс, дискурсне мовлення, метод, кейс-технологія, кейс-метод.

Постановка проблеми. В умовах перебудови мовної освіти виникає потреба постійного переосмислення закономірностей і принципів, що забезпечують технологію навчання, а відтак – стратегію, пріоритети, взаємодію вчителя та учнів на уроці. Навчання української мови старшокласників – особливий процес, який сьогодні, з одного боку, вимагає набуття випускниками глибоких мовно-теоретичних знань, з іншого – застосування отриманих умінь у повсякденному житті, у майбутньому професійному становленні, самовдосконаленні. Отже, формування та розвиток дискурсного мовлення учнів старших класів, безперечно, на часі й потребує пошуків нових методів і прийомів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На необхідності й важливості вивчення методів навчання упродовж десятиліть наголошували педагоги (А. Алексюк, Ю. Бабанський, М. Лернер, М. Скоткін, І. Харламов, Т. Шамова й інші вчені) та методисти (О. Біляєв, М. Вашуленко, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Донченко, В. Іваненко, С. Караман, Л. Мацько, В. Мельничайко, Г. Михайловська, С. Омельчук, М. Пентиліук, А. Передрій, Л. Рожило, О. Семенов, Т. Симоненко, О. Текучов, Л. Федоренко та інші науковці). Метод кейсу у вітчизняній лінгводидактиці

набуває все більшої популярності. Кейс-технологія (case-study) як синтез проблемного навчання української мови учнів загальноосвітніх закладів, метод проєктів, інформаційно-комунікативних технологій є об'єктом вивчення наукових досліджень З. Бакум, О. Горошкіної, С. Карамана, І. Кучеренко, А. Нищети, М. Пентиліук, Л. Рускуліс, Л. Попової, Н. Солодюк та інших дослідників.

Мета статті – з'ясувати значущість кейс-методу в методиці навчання учнів старших класів, розкрити їх головні ознаки, що сприяють ефективному розвиткові дискурсного мовлення школярів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз і синтез наукових концепцій учених дає право стверджувати, що зародження кейс-методу (case-study) відбулося давно – на початку минулого століття, коли Дін Донхем, декан Гарвардської школи управління бізнесом, запропонував, окрім традиційних уроків, проводити додаткові у формі дискусії чи полеміки. Тому нині ця американська школа є найбільш відомою школою з використанням case-study. Паралельно з названою сьогодні активно розвивається європейська манчестерська школа.

Історії становлення і розвитку кейсів присвячено низку праць таких дослідників, як Дж. Ерскін, М. Ліндере,

В. Майкелоніс, М. Норфі, Д. Робін та інші. Серед вітчизняних науковців проблеми кейс-методу вивчають Г. Канищенко, С. Ковальова, В. Лобода, Ю. Сурмін, А. Сидоренко, В. Чуба, П. Шеремета, А. Фурда й інші вчені. Наприклад, у концепціях Ш. Бобохужаєва [1], Е. Михайлової [4], Ю. Сурміна [8; 9; 10] подано ключові положення сутності методу; праці С. Ковальової [2], Ш. Бобохужаєва [1], Ю. Сурміна [9; 10] містять класифікації кейсів; у дослідженнях А. Сидоренка [6; 7; 9], П. Шеремети [6; 7; 11], Г. Канищенка [6; 7; 11] запропоновано моделі кейсів.

Збільшується кількість науково-практичних розробок і в методиці навчання української мови. Наприклад, словник-довідник з української лінгводидактики тлумачить кейс-технологію як «найбільш поширений вид дистанційної технології навчання, побудований на використанні наборів (кейсів) тестових, аудіовізуальних і мультимедійних навчально-методичних матеріалів та їх розсиланні для самостійного вивчення учням (студентам) чи організації регулярних консультацій у викладачів-тьюторів традиційним або дистанційним способом» [5, с. 104].

Метод кейсу сприяє реалізації низки завдань: пошук інформації, сприймання та аналіз нових теоретичних даних, реалізація набутих компетенцій на практиці, вдосконалення когнітивно-комунікативних умінь і навичок, дотримання культури спілкування в парі (групі), формування дискурсивної етики тощо. Отже, кейс-метод на уроці української мови може виконувати різноманітні функції: освітню (навчальну), тренувальну, аналітичну, дослідницьку, виховну.

Важливим етапом в організації кейсів є аналіз ситуації (англ. case – випадок, ситуація). Отже, поняття «ситуація» (до речі, дуже схожа і на сам «дискурс») трактується як подія, стан, ключовий момент для вирішення поставленої проблеми, добір взаємопов'язаних умов і фактів, спрямованих на оцінку і вихід на нове рішення. У кейсі бажано показати динаміку змін: було – є – буде. Така технологія сприяє вдосконаленню дослідницьких навичок

старшокласників, їх критичного мислення, уміння слухати, аналізувати, переконувати. За допомогою цього методу учні навчаються працювати в команді, визначати лідерів, формувати власну й колективну мотивацію.

У старших класах використання кейс-методу варто поєднувати з іншими методами та прийомами, наприклад, із такими як: моделювання, редагування, системний аналіз, мовний (мовленнєвий) експеримент, проблемний метод, дискусія тощо.

Для того, щоб досліджуваний інноваційний метод був нескладним як для вчителя, так і для старшокласника, варто враховувати його основні ознаки, виділені нами в таблиці.

Спостереження над проведенням шкільних кейсів, на жаль, дає право стверджувати, що названі ознаки притаманні не всім видам кейсів.

Аналізований нами метод має свої структурні особливості. Схарактеризуємо їх на прикладі кейсу.

Модель кейсу

Тема: Ідеальна модель мовлення сучасного випускника школи.

I. Початковий етап.

Підготуйте повідомлення на такі теми (за групами):

1. Мовна особистість учня як показник рівня його освіченості, інтелігентності, культурного рівня.

2. Володіння нормативним мовленням – запорука майбутнього професійного зростання.

3. Культура мовлення сучасного старшокласника (зі спостережень над класом).

II. Основний етап – моделювання навчальної діяльності (розподіл обов'язків, ролей; усвідомлення проблеми на основі інтерпретації ситуації та виявлення причин виникнення проблеми; залучення учасників до обговорення ситуації; вироблення різних способів дії; вибір кращого рішення.

Питання для обговорення:

1. У чому ви вбачаєте ефективність зростання власної мовної (мовленнєвої) компетенції?

2. Як ви розумієте поняття «самоконтроль мовлення школяра»?

Таблиця

Ознаки кейс-методу	Характеристика ознак кейс-методу
проблемність	У кейсі повинна порушуватися актуальна проблема, для вирішення якої треба ураховувати багато факторів, з'ясувати низку питань (аналіз, синтез, порівняння, доказ, переконання). Вирішення проблеми не має «лежати на поверхні», містить варіанти, стимулюючи старшокласників до наукових пошуків.
надмірність інформації	У продуманому кейсі трапляється велика кількість «зайвого» матеріалу – цифри, події, додаткові відомості, гіпотези тощо. Для правильної й аргументованої відповіді учасник кейс-методу добирає лише достовірні, переконливі факти. Відокремлення істинного від помилкового, неточного, несуттєвого – конститутивне аналітичне вміння дискурсивної компетентності.
незавершеність	Навчальні кейси допускають подальший розвиток у вирішенні проблемних питань. Це залежить від висунутих старшокласниками пропозицій і міркувань. Незавершеність кейсу подекуди заохочує учнів до подальшого дослідження, практичної перевірки запропонованих тверджень, виправлення помилок. Дискурс у цьому разі повинен мати відкритий характер, стимулювати до висловлювання, діалогу, останнє слово у якому залишається за старшокласником.
персоналізація	Безперечно, чільними учасниками кейсу є люди, які інколи здійснюють непередбачувані дії, під час яких у старшокласників формується початкове емоційне залучення до ситуації, набувається практичний досвід, розвиваються розумові здібності, інтелект. У результаті кейс-аналіз стає багатостороннім, з'являється вірогідність заміни оцінюючих критеріїв, готовності школяра до дій.

3. Схарактеризуйте напрями вдосконалення мовлення сучасного випускника школи.

Після відповідей на запитання обговорюються позиції членів групи.

III. Завершальний етап.

Підбиття підсумків. Заключне слово вчителя.

Упровадження в практику запропонованої моделі сприятиме, на нашу думку, розвиткові таких умінь і навичок:

аналітичних (уміння виділяти в інформації зайве й головне, класифікувати, аналізувати, чітко й логічно мислити, будувати виступ);

практичних (використання на практиці здобутих компетенцій);

творчих (створення висловлювання з досліджуваної проблеми);

когнітивно-комунікативних (вміти висловлювати власну думку, вести дискусію, унаочнювати дискурсне мовлення медіа-засобами, переконувати опонентів, захищати свою позицію);

соціальних (уміння слухати, оцінювати ситуацію й учасників спілкування, дотримуватися дискурсної етики).

Висновки і пропозиції. Використання кейс-методу в методиці навчання української мови в старших класах середніх освітніх закладів указує на їх незаперечну позитивну роль, оскільки вони мотивують сучасного випускника студіювати інноваційні технології, вчать легко орієнтуватися в безмежному інформаційному просторі, збільшують частку самостійної дослідницької діяльності.

Перспективою майбутнього нашого дослідження стануть різновиди кейсів (навчальні, практичні, науково-дослідницькі, допоміжні, кейси-вправи, кейси-прикладні, кейси-рішення та інші), їх зміст і методика використання на уроках української мови в старших класах.

Список використаної літератури:

1. Бобохужаев Ш. Инновационные методы обучения: особенности кейс-стади метода обучения и пути его практического использования. Ташкент : IQTISOD-MOLIYA, 2006. 88 с.
2. Ковальова С. Різноманітні підходи до класифікації кейсів. *Вісник Житомирського державного університету*. 2014. Вип. 2 (74). Педагогічні науки. С. 20–24.
3. Козина И. Case study: некоторые методические проблемы. *Рубеж*. 1997. № 10–11. С. 177–189.
4. Михайлова Е. Кейс и кейс-метод: общие понятия. *Маркетинг*. 1999. № 1. С. 109–117.
5. Словник-довідник з української лінгводидактики : навчальний посібник / кол. авторів за ред. М. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2015. 320 с.
6. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / упоряд. О. Сидоренко, В. Чуба. Київ : Центр інновацій та розвитку, 2001. 256 с.
7. Ситуаційна методика навчання: український досвід / упоряд. О. Сидоренко, В. Чуба. Київ : Центр інновацій та розвитку, 2001. 150 с.
8. Сурмін Ю. Кейс-стаді: архітектура і можливості. Київ : Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2012. 336 с.
9. Сурмін Ю. Створення кейса: практичні поради. Київ : Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2012. 48 с.
10. Ситуаційний аналіз, или Анатомія Кейс-метода / под ред. Ю. Сурміна. Киев: Центр инноваций и развития, 2002. 286 с.
11. Шеремета П. Кейс-метод: з досвіду викладання в українській бізнес-школі / за ред. О. Сидоренка. 2-е вид. Київ : Центр інновацій та розвитку, 1999. 80 с.

Andriets O. The use of the case method in the formation and development of senior pupils' discursive competence

The article is devoted to the actual problem of linguo-didactic science, the methodology of working with case technologies. The article substantiates the significance of the use of the case method in the Ukrainian language lessons in senior forms of general educational institutions.

Based on scholars' scientific conceptions, the author has found out the meaning of the concept, provided a brief historical reference to its development; revealed the main features of the investigated method: problem character, information redundancy, incompleteness, personalization; indicated a number of tasks of the case that the senior pupil performs in solving the situation (information seeking, perception and analysis of new theoretical data, realization of acquired competencies in practice, improvement of cognitive-communicative skills and abilities, adherence to the communication culture in a pair (group), the formation of discursive ethics); called the functions of case technologies (educational (learning), training, analytical, research, disciplinary).

It has been noted in the article that in the center of the organization of the case method is an analysis of the situation, which is interpreted as an event, a state, a key point for solving the problem, the selection of interconnected conditions and facts, aimed at evaluating and reaching a new solution.

The researcher has convinced that the use of the case method in the formation and development of senior pupils' discursive speech must be combined with other methods and techniques such as modeling, redaction, analysis, experimentation, discussion, etc.

The article contains an example of a case model and a description of its structural elements. The model presented in the research, according to the author's point of view, promotes the development of analytical, practical, creative, cognitive-communicative, social skills and abilities.

Key words: *discourse, discourse speech, method, case technology, case method.*